humanitas

AUGUSTUS 1966
21STE JAARGANG NO. 4

KADERORGAAN VAN DE NEDERLANDSE
VERENIGING VOOR
MAATSCHAPPELIJK WERK 'HUMANITAS'

CENTRAAL BUREAU 'HUMANITAS'
J.W. BROUWERSSTRAAT 16 - AMSTERDAM

REDACTIE:

T. van Grootheest, *hoofdredacteur*
Drs. P. Albarda: *red. Algemeen maatschappelijk werk*
A. de Paauw: *red. Algemeen maatschappelijk werk*
P. E. Hutte: *red. Reclassering*
H. van Schaaik: *redactiesecretariaat*
J. Terlouw: *red. Gezinsverzorging*
W. Post: *red. Jeugdzaken*
Mej. drs. R. A. E. Zijlman: *red. Maatschappelijk Opbouwwerk*

BESTUUR:

Prof. mr. A. D. Belinfante, voorzitter
C. M. Swiebel, vice-voorzitter
T. van Grootheest, secretaris.
Mr. H. J. Timman, penningmeester
J. van den Berg Jeths
Mr. G. Ebbeling
J. Landman
G. Rietveld
Mr. B. H. Rümke
A. v. d. Velde
Mr. W. G. Verkruisen
Erevoorzitter dr. J. in 't Veld
Ereleden F. H. W. Vliegen en
mr. B. van der Waerden

CENTRAAL BUREAU:

J. W. Brouwersstraat 16, Amsterdam
Telefoon: 020 - 739444

INHOUDSOPGAVE

blz. 61 'over besturen gesproken — bestuur en professie', verslag van een lezing van *mr. G. Ebbeling*

blz. 67 *dr. M. Zeegers:* oplichting en oplichters

blz. 72 De conferentie 'de image van de misdaad'

blz. 76 *I. Sluyter:* "sterk door werk"

blz. 79 Boekbesprekingen

OVER BESTUREN

GESPROKEN III

bestuur en professie

Het hieronder volgende is een weergave door een toehoorder van een lezing door mr. G. Ebbeling, gehouden op de middagvergadering van de Verenigingsraad op 11 juni 1966 aangevuld met stof uit een deel van de discussie die daarop gevolgd is. In overleg met de spreker is aan dit 'verslag' de vorm van een artikel gegeven, waarbij de tijdens de inleiding gebruikte grafische voorstellingen zijn vervangen door omschrijvingen.
Als gevolg daarvan zijn ook de in verslagen gebruikelijke periodieke verwijzinen naar 'de spreker' wegelaten.

RED.

het proces van de professionalisering

Met 'professie' wordt in het verband van dit artikel bedoeld: 'het beroepsmatig bezig zijn met een van de uitvoerende taken die een instelling als Humanitas heeft, het beroepselement in de bestuurlijke arbeid en het beroepshalve adviseren van besturen.'

Het professionele element heeft slechts geleidelijk binnen het maatschappelijk werk zijn huidige vorm, plaats en invloed gekregen en dit proces is tot op de huidige dag nog gaande.

Het 'sociaal-met-elkaar-bezig-zijn' is een normaal en vaststaand verschijnsel in de mensenlijke samenleving zoals wij die kennen. Het maatschappelijk werk, niet anders dan een bijzondere vorm van dit verschijnsel in de geschiedenis van de laatste twee eeuwen, is er in de loop der jaren anders gaan uitzien. Voornamelijk door de reeds genoemde geleidelijke professionalisering.

Het beeld in fasen, dat men van dit proces kan geven, begint met de spontane sociale hulpverlening, zonder welke geen menselijke samenleving denkbaar is.

Een stapje verder en de hulpverlenenden organiseren zich en geven hun werk een zekere structuur. De hulpverlening is dan niet spontaan meer. Bestuur en uitvoering zijn dan nog in één hand.

Een goed voorbeeld van dit stadium is het 'Genootschap (zoads dat toen nog heette) tot zedelijke verbetering van gevangenen' bij de oprichting.
De eerste stap tot professionalisering is dan nabij. Die werd in onze recente geschiedenis gezet toen de eerste beroepswerker zijn intrede deed.
Aanvankelijk onderscheidde deze functionaris zich slechts van de andere deelnemers aan het werk door de betaling die hij ontving voor hetzelfde werk dat anderen vrijwillig verrichtten.
De ervaringen door dit vroegste type beroepsmedewerkers opgedaan en de opkomst van de sociale wetenschappen hebben geleid tot de verschijning later van de speciaal voor zijn werk opgeleide maatschappelijk werker in organisaties voor sociale hulpverlening.
Dat de ontwikkeling van het maatschappelijk werk als instituut nog in volle gang is, is voor ieder waarneembaar. Een goed voorbeeld hiervan is het streven van de laatste tijd naar verbetering van de apparatuur door middel van schaalvergroting, teneinde de 'witte plekken' op de kaart ook op te kunnen nemen in het netwerk van hulpverleningsorganisaties met beroepsmaatschappelijk werk.

vrijwillige besturen, adviseurs en beroepsmedewerkers

Vrijwillige besturen dragen beleidsverantwoordelijkheid voor de uitvoering van arbeid in een vak dat zij zelf gemeenlijk niet beheersen. Dat is een situatie die zich in de samenleving wel vaker voordoet. Maar het abstracte eindprodukt van hun bemoeiing en streven en het feit dat intermenselijke verhoudingen op dit arbeidsterrein hoofdzaak zijn, maken het aannemelijk dat de resultaten van de gezamenlijke inspanning van vrijwilligers en beroepskrachten in een spanningsveld tot stand komen. De praktijk bevestigt dit.
Globaal gesproken kan men de arbeid in het institutionele maatschappelijk werk verdelen in uitvoering enerzijds en beleid en bestuur anderzijds.
De actie op het gebied van de uitvoering komt voor een (inmiddels groot) deel van de beroepsmedewerkers en voor een (veelal kleiner) deel van de vrijwillige deelnemers aan het werk.
Voor actie op het terrein van bestuur en beleid is de verhouding in het algemeen andersom. We moeten evenwel constateren dat de beroepsinvloed op het beleid (hij moge vaak betrekkelijk klein zijn, maar in beginsel zijn vele gradaties voorstelbaar) niet meer uit de beleidsvorming van een bestuur valt weg te denken.
Voor uitvoerende taken, is bij de meeste instellingen, het proces van geleidelijke verschuiving van uitvoering-door-amateurs of leken naar uitvoering-door-deskundigen bijzonder duidelijk.
Dit proces is ook niet te stuiten en op grond van hetgeen de sociale wetenschappen ons leren, hebben besturen tegenwoordig ook de *plicht* zoveel mogelijk van de uitvoering van het maatschappelijk werk aan deskundigen over te dragen.

de beroepsmedewerker en het beleid

Besturen is in wezen niet anders dan het van beslissing-tot-beslissing verwezenlijken van het doel van de bestuurde instelling.
Zo iets doet een goed bestuur niet intuïtief; het neemt zijn beslissingen op grond van een zo groot mogelijke feitenkennis. De woorden 'zo groot mogelijk' impliceren dat die feitenkennis mede, en soms voor het grootste deel, van deskundige beroepsmedewerkers moet komen.
Heeft een bestuur beroepsmedewerkers in dienst, dan mag het ook terecht verwachten dat deze de feitenopsporing en -rangschikking, gevraagd of ongevraagd,

ter hand nemen en dat zij capabel zijn om het voor het besturen benodigde informatiemateriaal in bruikbare vorm aan beleidscolleges over te dragen.
De van beroepsmedewerkers afkomstige gegevens kunnen de vorm hebben van informatie door middel van gerangschikte feiten; het kan ook zijn dat de benodigde gegevens de vorm hebben van enkele of meerdere 'alternatieven' waaruit op beleidsoverwegingen een bestuur moet of kan kiezen. Met het verstrekken van 'alternatieven' zijn we aangeland op een terrein waar de invloed van de beroepsmedewerker op het beleid, duidelijk naar voren gaat komen.

de beroepsfunctionaris als leider en steun van adviescolleges

De volgende stap die de professie ten volle in de bestuurssfeer brengt is de aanstelling van een directeur bij een instelling voor uitvoerend maatschappelijk werk (of men hem al of niet secretaris noemt doet er uiteraard weinig toe).
Bestuur en directeur staan organisatorisch dicht bij elkaar. Verdere groei en — onvermijdelijk — complicering van het apparaat, leidt tot het aantrekken, resp. instellen, van adviseurs en adviesorganen die eveneens in de twee ter sprake zijnde groepen ('amateurs' en 'beroeps') te onderscheiden zijn.
Adviezen aan beleidscolleges komen dus steeds vaker ook tot stand door middel van de wisselwerking tussen vakmensen en amateurs, zij het dat op dit terrein de deskundige 'amateur' het beeld vervagen kan.
Bij de samenstelling van adviescolleges zijn vele varianten denkbaar; ook hier is de verhouding tussen 'beroeps' en 'amateurs' nog steeds in beweging.

men kenne zijn 'rol'

Een andersoortige complicatie van het beeld van het samenspel kan voortkomen uit de deelname van deskundigen in twee verschijningsvormen: als vrijwillig bestuurslid en als gesalarieerd adviseur. Beiden kunnen, zij het in een organisatorisch ongelijke positie, de adviseursrol vervullen.
Het terrein waarop de beleids- en de uitvoerende functies in elkaar grijpen en op elkaar inwerken, waar de gezagsinvloed en de adviesverstrekking elkaar passeren, vormt het reeds eerder genoemde *spanningsveld,* waarvan we de karikaturale exponenten :de 'eigenwijze' maatschappelijk werker en het bestuur dat 'het maar niet begrijpt', in de praktijk hebben leren kennen.

adviezen ten behoeve van beleid zowel als uitvoering

Tot dusverre werd in dit artikel de adviesfunctie alleen genoemd als ondersteuning van een bestuur.
De *gewestelijk* functionaris, directeur of maatschappelijk-werkadviseur, vervult zijn adviseursrol naar twee kanten. Hij is in eerste instantie uitvoerend functionaris van zijn gewestelijke bestuur, maar daarnaast dient hij tevens over zoveel inzicht en kennis van beleids- en beheerszaken (dus ook de nodige wijsheid) te beschikken, dat hij afdelingsbesturen adviserend kan helpen waarlijk als bestuur te fungeren, terwijl hij ook, als meer ervaren vakgenoot, de plaatselijke uitvoerende medewerkers moet kunnen bijstaan.

de directeur als kernfiguur

In een grote afdeling neemt de directeur weer een geheel andere positie in. Hij bezet een sleutelpositie tussen bestuur en uitvoering. Hij neemt aan het werk van

beide groepen deel en heeft van beide groepen het vertrouwen (als adviseur zowel als leider) nodig om zijn functies goed te vervullen.

Twee conclusies als momentopname

De hierboven weergegeven inventarisatie van de stand van zaken bij de organisatie van het moderne maatschappelijk werk, leidt tot twee conclusies:

- Zowel het vak maatschappelijk werk als dat van de beleidvoering ('social administration') is in volle ontwikkeling.
- Besturen kunnen beleid voeren in de mate waarin (bedoeld is volledig of minder) de beroepsfunctionarissen hen in staat stellen zulks te doen.

de grenzen van bestuur en uitvoering

Er zijn twee manieren waarop men de grens tussen beleid en uitvoering kan aangeven:

1. de formele: 'deskundigheid inzake het uitvoerende werk is middel; het bestuur beslist, met de voorhanden middelen als werktuig; het behoort zich zo te laten voorlichten dat zijn vrijheid van beslissing niet in gevaar komt';
2. die van het krachtenveld: waarbinnen de beslissing tot stand komt en waarbij de noodzakelijke informatie, voortkomend uit de kennis en ervaring van het eigen werk van de beroepsfunctionaris, als één der krachten moet worden aangemerkt waaruit het beleid ontstaat.

De eerste uitspraak is goed om tot een juist onderscheid te komen van de functies waar het bij besturen om gaat en heeft daarom theoretisch waarde.
De praktijk van de instelling brengt ons het dichtst bij de tweede voorstellingswijze. De relatie tussen samenwerkende personen is altijd méér dan de formeel reglementaire kenschetsing ervan. Vandaar de bruikbaarheid hier van het beeld van een 'spanningsveld'.
Het handhaven van voldoende alternatieven in de informatie en daarmee van de vrije 'beslissing van besturen' is een moeilijke opgave. Directies van instellingen (het geldt voor ieder, maar in het geval van de directeur ontstaat een sprekend voorbeeld) komen immers vaak met complete plannen, die nauwelijks ruimte laten voor alternatieven.
Het gevaar dat een beroepsfunctionaris met zijn invloed en vakkennis zijn bestuur vooruit loopt, is inderdaad aanwezig. Van een goede beroepsmedewerker mag men verwachten dat hij zijn bestuur van het begin af vraagt mee te denken over alle plannen in aanbouw, waardoor hij ook voor zich zelf de beste kansen schept het zicht niet kwijt te raken op alternatieven waarmee het bestuur in staat gesteld wordt ook waarlijk te 'besturen'.
Aan de andere kant dient niet uit het oog te worden verloren dat de corrigerende werking van het 'gezond verstand' van een goed bestuur op het beperkt-vakmatige denken, dat men van een aan zijn werk verknochte beroepsfunctionaris mag verwachten, ook een zeer waardevolle kracht in de besluitvorming kan opleveren. Humanitas is als instelling reeds lang in de situatie gekomen dat geen goede beslissingen meer kunnen worden genomen zonder de medewerking van beroepsfunctionarissen.

randverschijnselen

Wie zich rekenschap geeft van het krachtenspel dat het 'woord-en-wederwoord' insluit als werktuig voor beleidsproduktie, kan aan de pathologie en het

vóórkomen van extreme gevallen niet voorbijgaan, al was het alleen om te zien waar de kansen op fouten en misgroei het grootst zijn. Het is goed om daarvoor het oor eens te luisteren te leggen binnen onze eigen organisatie.
Bestuursleden hebben bij Humanitas meer dan eens gesignaleerd dat (uitvoerende) beroepsfunctionarissen hun besturen nogal eens voor een 'fait-accompli' plegen te stellen, zodat bestuurlijke actie dan alleen kan neerkomen op een (te beperkte) keuze tussen: ja-knikken achteraf of afkeuring, ook achteraf.
Zij vinden beide reacties onbevredigend. Dit verwijt kan pas geacht worden terecht te zijn gemaakt als men vooropstelt dat hier niet gedoeld wordt op zaken die een bestuur aan een beroepsmaatschappelijk werker, op grond van diens beroepscode, *moet* overlaten. Want dan komt men in de buurt van een veel gehoorde klacht van beroepsmaatschappelijk werkers, namelijk dat besturen de veiligheid van zijn relatie met de cliënt (essentieel voor zijn vak) niet voldoende waarderen of respecteren.

In een vereniging als Humanitas leeft de wens dat de opleidingsinstellingen vooral veel (liefst meer dan tot dusverre) aandacht zullen besteden aan de voorbereiding van de aspirant maatschappelijk werker op een goed en open samenspel met besturen. Wrijving tussen de betrokken groepsgenoten zou de efficiency van het werk wel eens kunnen remmen maar er is wel mee te leven; echter op een afstand liggen dan veel grote gevaren op de loer, in tegengestelde richting. De functionaris die zijn bestuur herhaaldelijk 'overspeelt', kan best enige tijd succes hebben. Als hij het toevallig bij het rechte eind heeft ontstaat er schijnbaar zelfs weinig schade. Maar niemand heeft het altijd bij het rechte eind en verwacht mag worden dat op een gegeven moment een bestuur 'het niet meer neemt'. Dan is het woord 'wrijving' onvoldoende. Dan is er een zeer schadelijk conflict ontstaan.
Goede besturen mogen het dan ook niet zo ver laten komen. Zij zijn evenzeer tot ruime informatie aan hun functionaris verplicht als hun medewerker dat in omgekeerde richting is.
Besturen dienen derhalve hun (veelal uitvoerende) medewerkers goed in te lichten over hetgeen het bestuur doet en moet doen, zodat de maatschappelijk werker de beleidsproblemen ook kent en derhalve weet welke inlichtingen van zijn kant daarvoor onontbeerlijk zijn.
Het element 'informatie' is in dit artikel gebruikt volgens zijn ideale betekenis en zonder bijvoeglijke naamwoorden. Gaat men spreken over 'objectieve' en 'subjectieve' informatie, dan ziet men bij wijze van spreken het krachtenveld gecompliceerder worden. Het werk vraagt derhalve om evenwichtige functionarissen met gezonde zelfkritiek en besluitvaardige besturen die advies vermogen aan te trekken.
De maatschappelijk werker van elders, die in een andere instelling bestuurslid is, vormt een grensgeval. Hij zou namelijk een bestuur als beleidscollege zeer kunnen verrijken. Deze mogelijkheid wordt dan ook hier apart vermeld wegens het gevaar tot functieconfusie dat funeste gevolgen kan hebben.

verruiming van de adviesfunctie

Tot slot nog iets over wat men in de bedrijfsleer 'integratie' noemt: Dat kan bij de beleidsproduktie ook geschieden. Het komt tegenwoordig voor dat vrijwillige besturen trachten in hun middelen ook leden aan te trekken met een andere specialistische vakkennis dan die in de sociale vakken. Men bedenke: tussen een college van sociaal bewogen burgers in een kleine plaats, met als enige adviseur een jonge maatschappelijk werker, is een bij voorbeeld als bedrijfseconoom geschoold bestuurslid een bijzonder waardevol raadsman. Zo zijn er legio voorbeelden te vinden.

De deskundigheid van de eigen beroepsmedewerkers is, in een vereniging als Humanitas die van de *sociaal deskundige*, de maatschappelijk werker in de eerste plaats, maar het is, na een gezonde uitgroei van de instelling, niet de enig nodige. Zo goed als men in bepaalde omstandigheden gaarne bedrijfseconomen, juristen, verzekeringsdeskundigen e.d. in de besturen opneemt, zo kan men in beginsel ook besluiten tot aanstelling van beroepsmedewerkers die geschoold zijn in vakken op andere en nevengebieden. Voor hen geldt hetzelfde als hiervóór is gezegd over de deskundigen in het kern-vak. Deze laatste overweging illustreert bovendien hoe noodzakelijk het is veel aandacht aan de beheersleer van het maatschappelijk werk: 'social administration', te besteden, teneinde het maatschappelijk werk zijn beste ontplooiingskansen te schenken.

v. S.

STICHTING 'BURGEMEESTER VAN JULSINGA-TEHUIS', DELFZIJL

In deze havenstad (± 20.000 inwoners) wordt voor het bejaardentehuis van voornoemde neutrale stichting gevraagd

een hoofd van de huishouding

in vaste dienst.

Zij zal in voorkomende gevallen de directrice moeten vervangen.
Het bejaardentehuis (± 50 personen) is gelegen in het Koningin Wilhelminapark, vlak bij het Centrum van Delfzijl.

Bruto salaris *f* 513,– tot *f* 647,– per maand. De premie AOW-AWW komt voor rekening van de Stichting. Het inwonend personeel heeft, boven het salaris, recht op vrije voeding en inwoning.

Alle secundaire arbeidsvoorwaarden, o.a. IZA-regeling, welke gelden voor het personeel in ambtelijke dienst der gemeente Delfzijl, zijn van toepassing.

Ervaring op het gebied van de bejaardenzorg en/of ziekenverpleging vereist, terwijl vakdiploma's tot aanbeveling strekken.

Uw sollicitatie zien wij graag binnen een week na het verschijnen van dit blad tegemoet.

Gelieve uw sollicitatie in te zenden aan de chef afdeling personeelszaken, Raadhuis, Delfzijl. In de linkerbovenhoek van enveloppe en brief vermelden nr. BvJ 80.

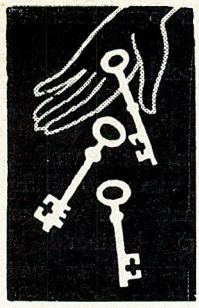

RECLASSERING

oplichting en oplichters

Wij prijzen ons gelukkig met dit artikel van de hand van een deskundige als dr. M. Zeegers, psychiater in Den Haag. Met zijn bijdrage besluiten we de serie van artikelen over enige vormen van sexuele en vermogensdelicten. *RED.*

De voorgaande artikelen over delinquenten betroffen vooral gevallen die op het eerste gezicht verontwaardiging en afschuw wekten, maar bij nader inzien beklagenswaardig bleken. Bij oplichters schijnen wij wel met heel andere lieden te maken te hebben. Zij zijn geen zielige figuren, zoals winkeldieveggen of exhibitionisten. Hun daden wekken bij de buitenstaander vaak niet zozeer afschuw als bewondering. Wanneer wij horen van een oplichter die jarenlang kans ziet met zijn verhalen goedgelovige lieden geld uit de zak te kloppen, kunnen wij schik hebben over zijn handigheid. Als een zwendelaar zich tooit met valse titels, zich door zijn bluf weet in te dringen in hoge kringen en een herenleventje leidt op andermans kosten, zullen wij eerder verachting hebben voor de onnozele slachtoffers dan voor de man die zo fraai wist toneel te spelen.

oplichting

Het misdrijf oplichting wordt omschreven in artikel 326 van het Wetboek van Strafrecht. Iets vereenvoudigd weergegeven betekent het: iemand bewegen tot afgifte van geld of goed door oplichtingsmiddelen. Daarbij moet het oogmerk van wederrechtelijke bevoordeling aanwezig zijn. De oplichtingsmiddelen worden in het wetsartikel omschreven : het aannemen van een valse naam of hoedanigheid, listige kunstgrepen of een samenweefsel van verdichtsels.
Wanneer iemand door een eenvoudige leugen wordt beetgenomen, valt dat niet onder oplichting. De strafwet bemoeit zich er niet mee, wanneer iemand al te goedgelovig is, want dan was het einde zoek. Oplichtingsmiddelen zijn handelingen of mededelingen, waartegen men zich niet altijd voldoende kan verweren: een samenhangend leugenachtig verhaal, of een verhaal dat geloofwaardig wordt gemaakt door valse titels bewijzen e.d.

In grote lijn kunnen wij twee categorieën van oplichting onderscheiden:
1. oplichting door het bedrieglijk in uitzicht stellen van een tegenprestatie of van een zakelijk voordeel;
2. oplichting, waarbij geen voordeel aan het slachtoffer is beloofd.

Met enige voorbeelden kan ik dit het best duidelijk maken. Voor de eerste groep: iemand biedt voor een koopje een zeer waardevol artikel aan, dat in werkelijkheid waardeloos is; iemand biedt aandeel in een miljoenenerfenis, waarvoor hij dan eerst allerlei kosten voorgeschoten moet krijgen voor een advocaat, voor een reis naar Amerika; iemand biedt een prachtige positie aan in zijn (niet bestaand) bloeiend bedrijf, als hij eerst een 'lening' krijgt. Het slachtoffer ziet er vaak wel wat in en offert gaarne, zelfs als de beloofde winst steeds maar uitblijft en de oplichter met allerlei smoejes nog meer te leen vraagt.
Tot de tweede categorie behoort een heel ander type oplichter en slachtoffer. Iemand doet een beroep op liefdadigheid of hulpvaardigheid. Dat kan een zogenaamde student zijn, die langs de deur komt met een fraai verhaal over studie die hij zelf moet bekostigen en waarvoor hij hulp vraagt bij begrijpende, welwillende intellectuelen, zoals u natuurlijk is. De oplichter kan heel zielig en meelijwekkend doen, of hij kan zich juist voordoen als een deftige meneer, een graaf desnoods, of iemand die op vriendschappelijke voet staat met ministers, en die nu even een beroep doet op uw hulpvaardigheid. En het slachtoffer vindt het bijzonder strelend, dat hij een zo hooggeplaatst persoon van dienst mag zijn.
Als aparte rubriek zou nog te noemen zijn de huwelijkszwendel: iemand oplichten door bedrieglijk voor te wenden, met die ander een huwelijk te willen aangaan. Dat is ook een soort 'tegenprestatie' beloven, maar wel een van een heel apart soort. Ik zag sterke staaltjes van dit soort bedrog, vrouwen die al hun spaargeld, zelfs hun huisraad, aan de oplichter toevertrouwden, vrouwen die een tijdlang in een gelukkige illusie leefden, doof waren voor waarschuwingen, blind voor het telkens terugkerende bedrog van de charmante minnaar die op hun zak teerde, en die bij de ontmaskering achterbleven als vernederde, belachelijk gemaakte, tragische figuren. Hier verliest het slachtoffer niet alleen geld en goed, maar ook alle vertrouwen in de medemens en in zich zelf, alle illusie.

oplichters

Wat moeten oplichters intelligent en handig zijn, zo denkt men dikwijls, wanneer men verneemt van lieden die hun slachtoffers lange tijd om de tuin weten te leiden. Zij spelen hun rol toch maar magnifiek. Zij weten wat van het leven te maken, zij zijn de echte 'grand seigneurs'. Thomas Mann beschreef zo'n figuur in zijn roman *Bekenntnisse des Hochstaplers Felix Krull.*
Nu is Thomas Manns beschrijving zeker meesterlijk. Hij geeft allerlei aspecten van de geslaagde oplichter en zijn verhouding tot de medemens voortreffelijk weer. Maar het is geen beschrijving van een reëel geval en het is ook niet als zodanig bedoeld. De kunstenaar geeft een andere realiteit weer dan de psychiater.

In werkelijkheid is de oplichter vaak een gestoord mens, een innerlijk zwakke, lege figuur, een mens die nooit echte contacten heeft weten te leggen en die met schijncontacten en schijnsucces genoegen moet nemen. Hij vlucht in een schijnwereld. Zijn zekerheid van optreden is schijn. Innerlijk is hij onzeker, angstig.
Maar tegenover de reclasseerder maakt hij die indruk toch niet. Wanneer wij hem in het huis van bewaring bezoeken, is hij nog altijd de vlotte,spraakzame meneer, de goedbedoelende, eigenlijk onschuldige verdachte, het miskende slachtoffer van tegenslag en wanbegrip. En als hij zijn straf heeft uitgezeten, heeft hij weer spoedig

het masker op. Hij praat om zijn schuld heen en hij belooft weer gouden bergen aan wie dat horen wil.
Men gaat zich dan ook afvragen, of de man eigenlijk in zijn eigen leugens gelooft. Zijn houding is namelijk wel heel opvallend. Ook wanneer het niet nodig en nuttig voor hem is, als hij er geen winst mee kan behalen, blijft hij in zijn rol. Anderen hebben hem verkeerd begrepen, hij bedoelt het altijd goed. Hoe is dat mogelijk, is men geneigd te zeggen. Hij heeft zelf zijn fantasieën gemaakt, zelf zijn prachtige projecten verzonnen, en nu is hij kwaad of lijkt hij verdrietig, omdat anderen hem niet vertrouwen. Gelooft hij dan zelf zijn verhalen? Lijdt deze man dan niet eigenlijk aan een waan?

Die vraag is al oud. In de psychiatrie spreken wij van pseudologia fantastica, wanneer er zo'n mengeling is van leugen en zelfbedrog. Het zou veel te ver voeren, de vraagstukken die hierbij aan de orde komen, hier te bespreken. Maar bij het ene geval meer, bij het andere minder, is het wel zo, dat de oplichter meegesleept wordt door zijn eigen verbeelding. Hij lijkt op het spelende kind, dat in zijn rol is en dat geen onderscheid maakt tussen de werkelijke wereld en die van het spel. In zijn dure auto en met zijn mooie pak of uniform aan 'is' de oplichter de deftige meneer, de hoge officier, de baron, enz.

Maar de oplichter weet wel beter. Hij gaat niettemin zo op in zijn rol, hij is zo gefascineerd door zijn valse spel, hij is ook zo afhankelijk van de uiterlijke omstandigheden, dat de rol hem beïnvloedt. Hij heeft de auto, het mooie pak, de distinctieven hard nodig en hij wordt door de omgeving, die hem met eerbied behandelt, weer versterkt in zijn rol. Juist doordat hij innerlijk zwak en onzeker is,klampt hij zich vast aan de uiterlijkheden en aan de medespeler. 'Ze noemden mij luitenant, ze behandelden mij als officier, daardoor voelde ik me officier' zo legt een jongen uit, die het 'spel' lange tijd wist te spelen. Natuurlijk wist hij, dat hij het pakje van officier zelf had aangetrokken zonder bevoegdheid.Natuurlijk wist hij, dat hij de ander bedroog. Maar dat deed niet zo ter zake in de wereld van het spel, die hij had opgebouwd. Hij voelde zich zeker in zijn optreden door wat de anderen van hem maakten, en daardoor had hij weer zo'n suggestieve invloed op de anderen, dat hij zijn bedrog zelfs tegenover een beroepsonderofficier lange tijd kon volhouden.

Slachtoffers

Oplichting is een delict, waarbij wel heel duidelijk een wisselwerking optreedt tussen dader en slachtoffer. Dat kwam hierboven al een paar maal terloops naar voren. Het slachtoffer, dat zelf op winst uit is, gelooft zo graag in de mooie verhalen. Het slachtoffer is vaak medeschuldig.
Onlangs was er nog een krantebericht, dat hiervan een goed voorbeeld gaf. Een man in Amerika vertelde aan een journalist, dat hij een apparaat had, om bankbiljetten van één dollar te veranderen in biljetten van tien of zelfs van honderd dollar. Hij nodigde hem op zijn hotelkamer om het zelf te zien. Het ging met allerlei procedés, zo legde hij uit. Het was natuurlijk een geleerd, onbegrijpelijk verhaal en er stond een imposant apparaat opgesteld. Aan de ene kant ging er een biljet van een dollar in en aan de andere kant verscheen na wat manipulaties een prachtig biljet van tien dollar. De journalist zag daar wel wat in en bracht enige honderden biljetten van tien dollar, om ze te laten 'omtoveren' in biljetten van honderd. Hij wachtte en wachtte en toen hij na uren nog niets vernam ging hij eens kijken. De oplichter was met zijn apparaat en met de bankbiljetten verdwenen.

Deze man heeft het geval aangegeven bij de politie. Maar het is duidelijk dat hij

zelf ook niet onschuldig was. Het slachtoffer van de oplichter heeft zelf soms ook een oplichtersmentaliteit. Hij wil ongehoorde winsten maken. Hij vindt het prachtig, om te gaan met grote heren en hun gunst te delen. Hij wordt geïmponeerd door de wereld van schijn.
De oplichter weet zijn slachtoffers wel uit te kiezen. Hij zoekt zijn slachtoffers onder hen die wel voelen voor avontuur en oneerlijkheid. Hij vindt de zwakke plek bij zijn medemens. Die zwakke plek is soms zucht naar winst op een koopje, soms zucht naar eer en omgang met gewichtige lieden, soms zucht om de gewaardeerde weldoener te zijn. De echte burger is te degelijk om slachtoffer te worden. Hij kijkt wantrouwend bij verhalen over grote winsten en speculaties. Hij wil niet deelnemen aan dubieuze zaken. Hij loopt er dan ook niet zo gauw in.

Reclassering

Ook de omstander is soms slachtoffer van de schijnwereld, die de oplichter voortovert. Hij vindt het prachtig dat de oplichter nog sprookjes weet te verwerkelijken. Hij heeft schik in het raffinement van de bedrieger. Hij lacht in zijn vuistje om de domme slachtoffers, die erin gelopen zijn. En hij beseft niet, hoe licht dat hem zelf ook kan gebeuren.
Dat geldt eigenlijk voor een ieder die met de oplichter in contact komt. Het reclasseringscontact met deze delinquenten is dan ook buitengewoon moeilijk. Tegenover de psychiater speelt hij de rol van de gewillige patiënt, zeer geïnteresseerd in de psychologie, met een zeer hoge dunk van juist deze psychiater. Tegenover de reclasseringsambtenaar is hij een en al welwillendheid. Hij ziet direct dat deze iemand is die hem goed zal begrijpen en helpen. De oplichter streelt onze ijdelheid en zoekt onze zwakke plekken op. En als wij niet heel sterk staan, spelen wij het spel al mee voor wij het merken. Want het is haast pijnlijk, wantrouwen te tonen tegenover deze charmante cliënt, zijn enthousiasme te dempen met onze kritiek, zijn gespeeld vertrouwen te beschamen door niet achter zijn nieuwe dubieuze ondernemingen te gaan staan. Soms wordt een reclasseringsambtenaar die het goed bedoelt betrokken in nieuwe oplichtingen.

Oplichters recidiveren vaak. Ondanks harde lessen van herhaalde straffen ontvluchten zij direct weer de realiteit. Tot de opbouw van een werkelijk contact zijn zij dikwijls niet in staat, zodat de reclassering schipbreuk moet lijden. Natuurlijk zijn er lichtere gevallen van meer incidenteel karakter, gevallen waarin iemand eenmaal tot oplichting verviel onder bijzondere omstandigheden. Het beeld dat ik hier teken betreft de meer typische toestand van de habituele oplichter.
Bij behandeling in een kliniek blijkt soms pas na veel moeite en zorg, hoe de oplichter tot enig inzicht in zijn werkelijke problematiek kan komen. Zijn masker van gezondheid, zijn gevel van uiterlijk vertoon, wordt hem dan eindelijk ontnomen. Het is een zware strijd, ook voor de delinquent zelf, als zijn ziekte achter het masker te voorschijn komt, als de puinhoop van innerlijke leegte en chaos achter de gevel zichtbaar wordt. Zulke mensen, vroeger alleen als slecht of als psychopathisch beschouwd, blijken zieke mensen te zijn. Door factoren van aanleg en milieu, vooral ook door slechte jeugdervaringen, hebben zij nooit houvast kunnen krijgen. Zij zijn gestoord in hun communicatie met de medemens. Zij schijnen vlot in het contact, maar dat is slechts de wereld van het vertoon zonder inhoud.

De hulp die wij hun verlenen, moet gericht zijn op echt contact. Daartoe is begrip nodig voor hun werkelijke toestand. Die hulp zal in de eerste plaats het werk van vakmensen zijn. Maar er is ook veel liefde, geduld en menselijk begrip voor nodig.
Soms blijkt, dat een man via bedrog zijn weg in het leven gevonden heeft en dan

toch tot goede, positieve prestaties komt. Een enkele maal horen wij van iemand, die 'ontmaskerd' wordt doordat hij geen diploma's heeft of een misdadig verleden blijkt te hebben. Zulke figuren tonen toch ook, dat de oplichter iets kan bereiken, wanneer hij de vervulling van zijn leven kan vinden. Die vervulling vindt hij niet in de eerste plaats in rijkdom en valse, onverdiende eer, maar wel in echte liefde tot de medemens en toewijding aan een echte taak.

In het begin van dit artikel sprak ik al over de bewondering, die wij soms voor de oplichter kunnen koesteren. Ook in de literatuur wordt de bedrieger vaak als held vereerd. Reinaard de Vos, Tijl Uilenspiegel, Pantagruel, Hermes en andere bedriegers vinden wij in de gehele wereldliteratuur, in mythologie en sprookje. De oplichter toont ons namelijk in zijn problematiek iets van wat algemeen-menselijk is. Het is de behoefte aan vulling van onze leegte, de behoefte aan overschrijding van onze grenzen, aan heel-making van het gebroken, absurde menselijke bestaan. Het is de verwachting van en de hoop op een heil, hoe wij dat ook moeten verstaan.
De mens die geen hoop en geen verwachting meer heeft, wiens bestaan slechts leegte is, vervalt op de een of andere manier tot 'oplichten', opblazen van zich zelf, vlucht in een schijnwereld en verstoren van de communicatie.

M. ZEEGERS

als u het nog niet wist . . .

Nationale reclasseringsdag 1966
zaterdag 1 oktober

Actieperiode 19 september tot 2 oktober

NATIONALE RECLASSERINGSDAG 1966

"De 'inschakeling' van de reclassering (in het recht-doen) betekent dat de rechter verwacht dat de veroordeelde niet op eigen kracht de geopende mogelijkheden kan benutten en dat hij daarbij hulp behoeft. De reclassering kan die hulp — op beperkte wijze — bieden en draagt er op deze wijze toe bij dat de reclassent dichter komt tot datgene waartoe hij als rechtsgenoot — en ruimer: ook als mede-mens — geroepen is. Anders gezegd: zo draagt de reclassering er toe bij, dat werkelijk recht geschiedt, dat het recht tot zijn recht kan komen!"

Mr. A. Goedemans in Nederlands
Tijdschrift voor Criminologie, okt. '62

de conferentie 'de image van de misdaad'

'De kranten brengen iedere dag hun berichten over misdadig gedrag. Zij geven dat als nieuws voor hun lezers, onder wie u en wij. Hoe reageren wij hierop? Welke beelden leven er in de samenleving omtrent delinquentie? Wat weten wij van de achtergronden van delinquent en ander afwijkend gedrag? Vormen deze een bedreiging voor onze veiligheid? Oordeelt men te snel? Is de reclassering te tolerant? Weet de politie de juiste methode te vinden? Neemt de criminaliteit toe? Is de strafrechtspleging te tam? Wat zeggen de gedetineerden ervan?'

Met o.m. deze woorden en vragen op zijn convocatie nodigde Humanitas belangstellenden buiten en binnen de vereniging uit deel te nemen aan het eerste van een serie 'gesprekken' over misdaad en samenleving.
Afgaande op de reacties van de deelnemers aan het einde van deze conferentie op 13 en 14 mei 1966 in Amersfoort, kunnen wij deze met grote aandacht voorbereide conferentie als zeer geslaagd beschouwen. Als wij proberen na te gaan *waarom* men dan als conferentiedeelnemer zo warm zijn(haar) instemming heeft betuigd, dan vinden wij in ieder geval een aantal factoren waarvan we zeker zijn, dat zij tot het welslagen hebben bijgedragen:
1. een soepele organisatie, waarbij nochtans het tijdschema goed in acht werd genomen;
2. goed voorbereide algemene discussies, terwijl vooral de gedachtenwisselingen in enkele groepen zeer gewaardeerd werden;
3. verscheidenheid van deelnemers uit verschillende beroepsgroepen;
4. en niet het minst: een geschikt conferentie-oord en prachtig weer.

Wat was eigenlijk de bedoeling van deze conferentie en waarom was als onderwerp gekozen: *'De image van de misdaad'*?
De Landelijke Sectie Reclassering had zich in het voorafgaande jaar enige tijd beziggehouden met de vragen naar de achtergronden van het reclasseringswerk. Enkele van de vragen waarop deze groep terechtkwam, waren: 'Zijn in de maatschappij zelf niet allerlei factoren aan te wijzen die tot misdrijf verleiden of daartoe minstens aanleiding geven?' En: 'Hoe denken wij in de samenleving eigenlijk over misdaad?' Daarmede houdt immers het werk van de reclassering ten nauwste verband! En ook: 'Is er niet veel meer afweer in ons zelf, meer dan wij toe willen geven, tegen mensen die tot misdaad komen, vaak onder omstandigheden waaraan zij zelf weinig of geen schuld hebben; omstandigheden waarvan de meeste mensen weinig of niets afweten? Moet hierover niet meer voorlichting komen?'
De sectie kwam er ten slotte toe, de vraag naar de 'image van de misdaad' aan de orde te stellen. Van meet af aan stond vast, dat deze vraag niet in één conferentie beantwoord zou kunnen worden. Daarvoor zou meer nodig zijn, maar

het leek de sectie nuttig om nu maar te beginnen met een zo breed mogelijke veldverkenning, niet alleen bij geïnteresseerden uit de kring van Humanitas en het Genootschap tot Reclassering — maar ook bij deelnemers 'van buiten'; bij verschillende beroepsgroepen: het bedrijfsleven, de arbeidsbemiddeling, de rechterlijke macht, de politie, het onderwijs, de journalistiek en dergelijke, die alle, direct of indirect, met deliquent gedrag in aanraking (kunnen) komen.
De zorg voor de praktische uitvoering van de conferentie(s) werd, met medewerking van het Genootschap, in handen gegeven van een kleine commissie, die in de voorbereidingsperiode veelvuldig vergaderde en wegen en middelen beraamde die, althans gedeeltelijk, tot het gestelde doel hebben geleid. Een omvangrijk werk, waaraan ook uw verslaggever, als landelijk functionaris voor het reclasseringswerk zijn handen vol heeft gehad.

De verwezenlijking van het programma op 13 mei, de eerste conferentiedag, verliep als volgt: Na de opening van de vergadering door de voorzitter van de sectie, mr. B. H. Rümke, bracht de algemeen voorzitter van onze vereniging, prof. mr. A. D. Belinfante, in zijn openingsvoordracht al direct een tot discussie voerend onderwerp aan, nl. de tweeslachtigheid van 'onze' persoonlijke houding ten opzichte van de misdaad. Op de vraag wat misdaad is, geeft zijns inziens het Wetboek van Strafrecht nauwelijks enig antwoord. Vaak is er maar weinig verschil tussen een laakbare handeling en een misdrijf in de zin van de wet, hetgeen de spreker met voorbeelden verduidelijkte. Er zijn ook misdaadvormen die in de loop der tijden heel anders worden beoordeeld en dus als het ware van karakter veranderen.
En hoe zit het met onze asociale neigingen, zei de heer Belinfante? Beïnvloeden deze niet sterk onze houding tegenover de criminaliteit?
Na aldus door de voorzitter van Humanitas zeer duidelijk met de ambivalente houding van de maatschappij te zijn geconfronteerd, kregen de deelnemers een reeks indrukken, direct verband houdend met het gespreksonderwerp, te verwerken. Dat gebeurde door middel van een *dia-klankbeeld* dat door drie functionarissen uit het maatschappelijk werk tot stand was gebracht. Beelden, stemmen, muziek, grapjes, kritiek, statistiek en illustraties in korte afwisseling, die alle gemeen hadden, dat zij achtereenvolgens een groot aantal opvattingen leverden over de probleemstelling en de gesprekstof van de avond.
Dit levendige beeld van meningen pro en contra, afgewisseld met muziek, werd met aandacht gevolgd. Jammer dat door de te grote zaalruimte voor de achterste toehoorders (die hiervoor wel gewaarschuwd waren) klank en beeld onvoldoende tot hun recht kwamen. De vraag is, hoe dit boeiende materiaal verder nog zou kunnen worden uitgebuit.

Hierna kreeg kapitein Frackers, officier bij de rijkspolitie, het woord, om vanuit zijn functie ons probleem te belichten. Hij betrok in het bijzonder de verhouding politie—verdachte in zijn beschouwing en pleitte voor een ethiekcode voor de politieman. Daarvoor achtte hij verlenging van de tot nu toe gebruikelijke éénjarige opleiding gewenst en wel met de tijd nodig voor onderricht in maatschappelijke verhoudingen.
De verdachte moet, zijns inziens, tijdens het onderzoek zijn gevoel van eigenwaarde kunnen behouden; het gaat alleen om de waarheid, wat die ook zij. De politie dient volgens deze officier ook meer begrip voor de reclassering te worden bijgebracht; de reclassering kan hierin niet opdringerig genoeg zijn, vond hij.

In een uiterst beeldrijk betoog, zoals we dat van een literair begaafde mogen

verwachten, hield de auteur Simon Vinkenoog een warm pleidooi, dat maar moeilijk verkort is weer te geven, voor een andere en betere samenleving. Hij wees o.m. op de te weinig aangewende krachten die in de mens zelf schuilen om tot een leefbare samenleving te komen. Met betrekking tot de levensgang van de gedetineerde mens, die hij aan den lijve had ondervonden, meende hij te mogen stellen, dat de zwakkere er zwakker uitkomt — een gedachte die ook in de verdere discussie nogal eens naar voren werd gehaald. 'Wie van de vrijheid geniet, heeft de plicht het mogelijk te maken dat de gevangenissen leeg komen te staan.'
Dat gaat in wezen om de strijd tegen de vervreemding, en dus om meer en beter menselijk contact en meer maatschappelijke communicatie.
Het betoog van Vinkenoog was als een waterval, moeilijk goed te schilderen of te fotograferen. Laten we daarom volstaan met te zeggen, dat zijn woorden overkwamen, en de conferentiedeelnemers veel stof tot overdenken hebben gegeven. Dat was in de discussies zeer wel te merken.[1])
Hiermede was de vrijdagavond ten einde. Een georganiseerde discussie over het gebodene was met opzet niet in het plan van de eerste dag opgenomen. Maar in kleine groepen kwamen de tongen los en hier en daar werd zeer levendig van gedachten gewisseld. Het was voor de organisatoren een weldaad dat te kunnen constateren.
De tweede dag ging het anders toe. Na een ordenende samenvatting van de uiteenlopende vrijdagavondbetogen door mr. Van Gils, die hieraan zelf nog een aantal interessante wetenschappelijke gegevens toevoegde, werden aan de hand van vijf, met zorg door de conferentiecommissie samengestelde vragen, discussies in groepen georganiseerd. De groepen werden zoveel mogelijk verdeeld aan de hand van de ter conferentie gerepresenteerde beroepsgroepen. Ook twee groepen van vrijwillige medewerkers in het reclasseringswerk werden gevormd. Op zeer geanimeerde wijze heeft men in die groepen — enkele in de zon buiten — van gedachten gewisseld over vijf vragen.
Vier daarvan waren zeer persoonlijk gesteld. Om een voorbeeld te geven:

'Er is bij u ingebroken. Behalve dat u enige vernieling aantreft, mist u *f* 150,—. U hebt sterk een vermoeden wie het gedaan heeft. Wat doet u?'

Reeds aan het begin van de conferentie was afgesproken, dat als enige restrictie voor deze conferentie zou gelden, dat de discussie niet zou gaan over onmiskenbaar zware misdrijven en ook niet over misdaden, gepleegd door kennelijk geestelijk gestoorde delinquenten.
Ongetwijfeld had deze gedachtenwisseling — waarvoor ruimschoots tijd uitgetrokken was — voor de deelnemers de meeste waarde.
Men toetste elkaars meningen en dat was voor menigeen een belevenis. Voor verslaggeving leent zich dit deel van de conferentie nu eenmaal minder goed. Dat is voor de lezers een gemis. Wij kunnen hun alleen verzekeren, dat een discussie in de omstandigheden die op deze toch wel unieke conferentie geschapen waren, een onverwachte belevenis kan opleveren. Dat is als gegeven alleen al vermelding waard.

Toen op zaterdagmiddag, prompt op tijd, de deelnemers verzameld waren voor de einddiscussie en een samenvatting onder leiding van de heer R. Voigt — aan wie dit als deskundige wel was toevertrouwd — had men reeds kennis kunnen nemen van de resultaten van de ochtendgesprekken. Op grote vellen papier hingen deze — met wasknijpers aan lange lijnen opgehangen — voor een ieder 'te kijk'. Alleen al de ongelijksoortigheid van die 'rapporten' was interes-

[1]) De redactie is voornemens het betoog van de heer Vinkenoog in het volgende nummer van ons blad in extenso op te nemen.

sant. Wie vijf vellen nodig had gehad, vertelde daarmede toch niet meer dan wie één vel volgekriebeld had. Maar ja, de techniek van de overdracht van kennis en ervaringen is moeilijk!
Bijgestaan door de gespreksleiders van de groepen trachtte de heer Voigt ordening te brengen in de veelheid van reacties die de vraagstellingen hadden teweeggebracht. In de samenvattingen van de heren Voigt en Rümke, waarbij de laatste de gehele conferentie samenvattend beschreef, kon geconstateerd worden, dat er bij de meeste deelnemers niet spoedig de behoefte bestaat om aan iedere wetsovertreding het zware accent van een justitiële openbare veroordeling te geven. Daarmede wil niet gezegd zijn, dat de conferentie vooralsnog een oplossing wist voor het alternatief.
Wel zijn er enige suggesties gedaan die de moeite van het overdenken waard zouden zijn en ook zijn er ideeën geventileerd die je graag 'op gang' zou willen brengen. De één ging bij voorbeeld in de richting van: 'jeugd reeds vroeg begrip voor afwijkend gedrag bijbrengen' en een ander veronderstelde een 'aan het politie-apparaat toe te voegen instantie die zou helpen beoordelen hoe een bepaalde verdachte het best benaderd zou moeten worden'.
De moeilijke vraag is en blijft dan: wanneer moet er in ieder geval *wél* gestraft worden, en natuurlijk ook *hoe*. Straffen zouden volgens velen ter conferentie te vaak onnodige vernedering en verwijdering uit het maatschappelijk leven betekenen.
Maar waar, luidt daarna de vraag, liggen zo gezien dan de maatschappelijke normen die wij *tot elke (hoge) prijs niet* overschreden willen zien?
Zoals de lezer bemerkt, veel vragen en nog weinig of geen oplossingen. Maar dat was te voorzien.
Met belangstelling blijven de deelnemers, zoals zij ons vertelden, uitzien naar onze verdere pogingen om in het besproken probleemgebied wat meer vaste grond onder de voeten te krijgen. En daarvoor heeft deze conferentie een eerste bijdrage geleverd, die door de grote publiciteit ook onder de aandacht van velen buiten onze rijen is gekomen.
In de nabeschouwing over en de evaluatie van de conferentie heeft onze sectie reclassering tezamen met de voorbereidingscommissie zich zelf enige kritische vragen gesteld. Mét de deelnemers zijn wij het er over eens dat het een goede conferentie was. Maar zijn we er wel voldoende in geslaagd om uit sommige beroepsgroepen (als voorbeeld te noemen de onderwijswereld en de politie) voldoende deelnemers te betrekken? Het blijkt heel moeilijk om in de organisatie van sommige beroepsgroepen door te dringen en daar is meer tijd voor nodig dan wij in feite beschikbaar hadden. En dan waren de deelnemers uiteraard allen belangstellenden.
Zij die weinig voor de probleemstelling en de bezinning daarop voelen kwamen niet. Dat had zijn invloed op de discussies, waarin weliswaar verschillende gezichtspunten naar voren kwamen, maar waarin een harde uitwisseling van standpunten node — zoals door de organisators achteraf werd gesteld — werd gemist.
Er zijn meer aspecten die ons te denken hebben gegeven, maar we laten het in dit korte verslag hierbij. Het zal de lezer duidelijk zijn dat wij met het voortbouwen op de resultaten van deze conferentie — een 'follow-up' die door velen gewenst wordt en dan ook niet uit kan blijven — met al de vernomen opbouwend-kritische opmerkingen rekening zullen houden.
Erkentelijk voor het feit dat het Ministerie van Justitie bereid bleek een belangrijke bijdrage in de kosten te geven, hoopt onze sectie alle krachten in te spannen om in de loop van het volgend jaar opnieuw het probleem van misdaad en reclassering aan de orde te stellen. In een vorm die op dit ogenblik nog niet besproken kan worden.

P. E. HUTTE

BEJAARDENWERK

sterk door werk

het hieronder afgedrukte artikel werd ook geplaatst in het juli/augustus-nummer (4) van 'De Indische Pensioenbond' 1966.

> *'Welk een verschrikking het gedwongen niets-doen vormt, wordt in de regel pas beseft, wanneer men dit aan den lijve ondervindt.'*

Kort geleden maakte een bijna 65-jarige in ons gezelschap, sprekend over zijn beroep, de opmerking: 'Nu moet ik er in het najaar mee ophouden vanwege mijn leeftijd, maar wat dan?' En er klonk waarlijk enige wanhoop door in de stem van deze toch overigens heel opgewekte baas. Bovendien is hij nog een man met veel hobby's, een man met 'twee rechterhanden', voor wie timmeren, schilderen en knutselen een plezier is. Hij oefent zijn beroep met toewijding uit. Hij houdt van zijn werk, dat weliswaar veel inspanning vraagt, maar dat hij ondanks zijn leeftijd nog best aankan. Het einde van zijn loopbaan komt nu echter onverbiddelijk in zicht en dat vervult hem nu al met zorg.

Hier openbaart zich een van de kanten van wat tegenwoordig het bejaarden-probleem wordt genoemd. Het probleem heeft vele facetten, maar een ervan is dan de vraag: 'Moet de mens van 65 jaar en ouder, aangenomen dat zijn gezondheid dat toelaat, in de gelegenheid worden gesteld zijn beroepsarbeid voort te zetten?' Of, gesteld in een wat wijder verband: 'Hoe lossen we het probleem op van de besteding van de vele vrije tijd waarover de bejaarde op 65-jarige leeftijd plotseling de beschikking krijgt?'

Indertijd heeft op initiatief van ir. F. J. Philips een groep gepensioneerden van het Philips-concern in Eindhoven onder de voortvarende leiding van de gepensioneerde prof. ir. F. M. Roeterink een onderzoek ingesteld naar de mogelijkheden van voortgezette beroepsarbeid. Op basis van de resultaten van dit onderzoek werd opgericht de 'Coöperatieve werkgemeenschap Sterk door Werk'. Onlangs bracht ik een bezoek aan de werkplaats van deze gemeenschap.

Op mijn Amerikaanse reis ben ik eigenlijk pas voor het eerst met dit probleem in aanraking gekomen. De mens, zo redeneert men daar, moet niet gedwongen worden op een bepaalde leeftijd met werken op te houden. Als men de bejaarde gelegenheid zou geven zijn werk voort te zetten in een aangepaste dagtaak en onder medische controle, dan zou daarmee het bezwaar voor de gepensioneerden al veel aan kracht verliezen.

Dit waren in feite ook de uitgangspunten van het comité 'Sterk door Werk'.

Prof. Roeterink, de voorzitter, die tevens vice-voorzitter is van EURAG, een Europese organisatie die zich met hetzelfde probleem bezighoudt, en erelid van

een Amerikaanse vereniging voor Senior Citizens, heeft mij met begrijpelijke trots over dit initiatief verteld. Hoewel hij, ten gevolge van een beenoperatie, waarvoor hij lange tijd in het ziekenhuis heeft gelegen, moeilijk liep, heeft deze stoere, zeer vriendelijke 72-jarige mij toch persoonlijk door de werkplaats willen leiden en ik heb daarbij met veel bewondering de resultaten van dit experiment in ogenschouw genomen.
Enkele jaren voordat de heer Roeterink gepensioneerd werd, had de heer Philips hem al eens verzocht aandacht aan het probleem van de gepensioneerden te schenken. Hij voelde er toen echter niets voor. 'Wie nog volop in het leven staat van produktie en bedrijf, beseft immers niet welke gevaren vele gepensioneerden belagen,' zo merkte hij ongeveer op. En hij doelde daarbij op de groeiende eenzaamheid, op het verlies van het contact met beroepsgenoten, maar vooral ook op de ondergraving van het zelfrespect door het gevoel een nutteloos leven te leiden. Daardoor zien we dan ook de weerstand bij gepensioneerden soms snel achteruitgaan.
Natuurlijk geldt dat niet voor iedereen. Drie groepen wil hij onderscheiden:
1. zij die zich tijdig op het verrichten van allerlei sociale activiteiten hebben voorbereid;
2. zij die zich nu eens heerlijk aan hun hobby's kunnen wijden, en
3. zij die zich niet hebben voorbereid en geen hobby's hebben waarmee ze hun tijd op zinvolle wijze kunnen vullen.
Om deze laatsten gaat het vooral. Juist voor hen is enige voortzetting van de beroepsarbeid van het grootste belang. Het zal echter produktieve arbeid moeten zijn, er moet rekening worden gehouden met de beroepsbekwaamheid.
Om dit mogelijk te maken werd toen de coöperatieve werkplaats gesticht, waarbij als uitgangspunt werd genomen dat de onderneming niet 'onder de markt' zou werken, dat zij 'selfsupporting' zou moeten zijn in die zin, dat zij geen subsidies zou vragen.
Het moest een eigen coöperatie van de aangesloten gepensioneerden worden en er zou gewerkt worden volgens een deskundige 'planning'. En zo is 'Sterk door Werk' geworden een onderneming, geheel en uitsluitend in stand gehouden door gepensioneerden, waar niet alleen kwaliteitswerk wordt geleverd, maar waar, volgens de woorden van de voorzitter, Vrijheid, gelijkheid en broederschap feitelijkheden zijn.

Er wordt in twee ploegen gewerkt en niemand werkt meer dan drie uur per dag. Het vervoer naar en van de werkplaats is geregeld en wel zo, dat het buiten de spitsuren valt. Men is vrij te komen of weg te blijven, maar de praktijk wijst uit, dat het verzuimpercentage eerder lager dan hoger ligt dan in het 'normale' bedrijfsleven. Er is een algemeen bedrijfsleider, die terzijde wordt gestaan door een uitvoerend comité. De leden van dit comité hebben vroeger stuk voor stuk verantwoordelijke posities bekleed op technisch of administratief gebied. Zij vormen het hart van de onderneming, maar hun betaling is geheel gelijk aan die van alle andere werkers. Deze betaling is gebaseerd op een gegarandeerd loon van één gulden per gewerkt uur, plus een aandeel in de winst. Dit aandeel bedroeg het afgelopen jaar 80 cent per gewerkt uur, terwijl er dan van de winst nog voldoende overbleef voor investering en verbetering van het machinepark.
Men begon indertijd met het vervaardigen van modellen voor het aanschouwelijk onderwijs voor technische scholen.
Nu heeft de onderneming ook al orders van verschillende bedrijven en ik heb mij laten vertellen, dat die bedrijven uiterst tevreden zijn over de vlotte en vooral correcte uitvoering.
De coöperatie is indertijd gestart met uitsluitend gepensioneerden uit het bedrijf

van Philips. Toen men eenmaal voldoende ervaring had opgedaan en de kans van slagen van het experiment voldoende gewaarborgd leek, ging het bestuur ertoe over, de coöperatie ook voor gepensioneerden uit andere bedrijven open te stellen. Van de kleine 300 man die er nu werkzaam zijn, is momenteel reeds een derde deel niet van Philips afkomstig.

Wat mij nu bij de rondgang door de werkplaats vooral opviel, was de blijheid waarmee gewerkt werd, de bijzonder prettige en 'broederlijke' sfeer die er heerste, de orde en vlijt en vooral de trots van 'dat hebben wij hem toch maar geleverd!', de houding van 'wij zijn echt nog niet de waardeloze figuren die geestelijk en lichamelijk willen verkommeren, omdat wij nu eenmaal 65 jaar geworden zijn.' Ja, zij hebben plezier in hun werk, deze mannen. En dat geldt voor alle afdelingen. In de werkplaats, op de afdeling boekhouding en administratie, aan de tekentafel, bij de calculatie en planning en in het magazijn.

En . . . het moet gezegd worden: ook hun vrouwen vinden het heerlijk! Ze zitten nu tenminste niet de hele dag opgescheept met hun in de weg lopende echtgenoten. Of, zoals een van die vrouwen blijkbaar heeft gezegd: 'Al zou ik mijn oudje voor geen goud willen missen, zo de hele dag om me heen hangen, nee, dat brengt maar onrust in huis. Dat maakt hem en mij knorrig en dan drinkt hij maar meer koffie dan goed voor hem is. En koffie is nog duur ook!'

Hun dagelijkse kopje koffie hoeven deze werkers voor hun plezier en geestelijke gezondheid echter niet te missen. Dat krijgen zij in hun eigen kantine, waar een gepensioneerde dame de scepter zwaait. Voor dat kopje koffie wordt het werk een kwartier onderbroken en daar in die kantine kunnen dan de sociale contacten worden onderhouden, die gepensioneerden, als zij niet aan zulke arbeid deelnemen, soms zo node missen.

Het experiment is geslaagd en verdient navolging. Het wordt ook al nagevolgd, ook in het buitenland. In verscheidene steden is men aan de gang of er zijn plannen in voorbereiding.

Zoals in het begin van dit artikel gezegd, het is maar één aspect van het bejaardenprobleem, maar het is zo belangrijk, dat het onze belangstelling meer dan waard is.

I. SLUYTER

WELKE JONGE VROUW wil vader helpen bij de opvoeding van drie jonge kinderen, in verband met invaliditeit van de moeder.

Uitstekende honorering — eigen kamer in nieuwe bungalow bij watersportgebied in Zuid-Holland.

Snelle reacties worden gaarne ingewacht onder Nr. PH 1 Bur. v. d. blad.

BOEKBESPREKINGEN

de ander en ik, een studie en improvisatie drs. r. keizer

Uitgeverij S. J. P. Bakker N.V., Amsterdam. 1966 (216 pagina's, ƒ 13,50)

'De ontwikkeling van een supersonisch vliegtuig is in het geheel geen te waarderen ontwikkeling.' Zo stelt de schrijver op pag. 191, en hij vervolgt 'Het is de dwaasheid één gulden uit te geven aan een dergelijke oneigenlijke, niet essentiële, maar eerder verstorende ontwikkeling. Het is eigenlijk absurd daaraan te denken, terwijl elders mensen verhongeren. Wij moeten met alle geweld naar de maan — maar wat wij er zoeken, niemand weet het. Wanneer wij deze dingen tot staan zouden kunnen brengen, zouden wij onze aandacht op veel essentiëler ontwikkelingen en zaken kunnen richten, m.n.: het creëren van duurzamer dingen, waarmee de mens op een meer bevredigende wijze kan omgaan. Voor alles ruimte in woningen, en geluidsisolering, niet alleen om de herrie buitenshuis te kunnen houden, maar vooral om met de nodige distantie ten opzichte van elkander te kunnen leven. Want de ander is hinderlijk nabij in zijn geluiden, vooral wanneer hij niet te zien is.
Een goede omgang tussen de een en de ander is slechts mogelijk bij voldoende distantie.'
Met deze en nog vele andere van een wat makkelijk improvisatietalent getuigende opmerkingen zal schrijver zeker wel mogen rekenen op de nodige adhesie, en daarnaast op enige bedachtzame kritiek van mensen die de puzzels en kwalen van onze tijd op hun waarde zouden willen onderzoeken, in hun samenhang met de in het algemeen gewaardeerde ontwikkelingen in de menselijke levensvoorwaarden.
En dit geldt voor het hele boek: beurtelings zal de lezer al lezende zitten mee knikken (en er wellicht hardop) 'zo is het' bij denken), op andere plaatsen zal hij wat fronsen en de aantekening willen maken 'is dat nu wel zo?'
In zijn introductie zegt D. G. Ruarus:
'Collega Keizer is een praktizerend en helpend psycholoog, die honderden blinden heeft ter zijde gestaan en geholpen: en een blinde is niet "slechts" een mens zonder gezichtsvermogen, maar een ánders-belevend en levend medemens en dat is die onmeetbare dimensie dier persoonlijkheid. Keizer kan niet met een gereduceerd mensbeeld werken, want dan doet hij zijn vragende medemens tekort en kán hij niet antwoorden. Keizer bezint zich op een theoretische basis voor zijn mensbenadering en die vindt hij deels in de existentialistische en fenomenologische psychologie, maar vooral in zijn vaste bijbelse geloof. Hij tracht met simpel luisteren en een beschouwende en theoretische grondattitude de medemens (zeker niet alleen de blinde) te verstaan en te helpen en daarmede staat hij tegenover de velen die met ingewikkelde theorieën en vele metingen hun medemens niet ontmoeten en ook niet verstaan.'

Wat te veel naar eigen smaak — zo lijkt het — vindt Keizer echter een theorie-ingewikkeld, en veronderstelt hij dat exact sociaal wetenschappelijk speurwerk ('metingen') een medemenselijke ontmoeting in de weg staat.
Hebben wij de ander dan niet in vele opzichten leren ontmoeten *dank zij* het werk van de wetenschappelijke speurders?
Toch loont het de moeite zijn boek te lezen.
Hij geeft — aanvechtbaar of niet — een eigen kijk op de psychologie, het existentialisme, de bijbel, de sociale psychologie, het maatschappelijk werk, de verhouding man — vrouw, de vereenzaming, kind en gezin, en vele fundamentele levensvragen, verlucht met literaire citaten en foto's, waarna de schrijver zich tenslotte als optimist opstelt tegenover alle cultuurpessimisten.

P. Albarda

'echtscheiding'

Wij ontvingen een verslag van de juristenconferentie over echtscheiding, die door de stichting 'Socrates' (een dochterorgaan van het Humanistisch Verbond) was belegd.
In dit verslag en wel vooral door de bijdrage aan deze conferentie, die door mevrouw mr. dr. M. Rood-de Boer werd geleverd, komt wel duidelijk tot uiting, met welk een afschuwelijk verouderde en op normen van het verleden berustende echtscheidingswetgeving onze generatie zit opgescheept. Wij hopen dat deze conferentie ons weer een klein stapje dichter heeft gebracht bij de dag dat mensen die niet meer bij elkaar passen, zonder leugens en een aan die leugens medeplichtige gemeenschap uit elkaar kunnen gaan.
Verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond te Utrecht door storting of overschrijving op girorekening 30.49.60. Prijs *f* 1,80.

hella s. haasse: 'de meermin'

Uitgeverij Querido.
'De meermin' is geen familieroman, geen thriller en evenmin een schildering van Amsterdamse toestanden, veeleer een poging om met behulp van zo concreet mogelijke personen en gebeurtenissen iets uit te beelden van onzichtbare veranderingen en wordingsprocessen; om te laten zien ook, hoe mensen altijd en overal, onwetend of halfbewust, deel hebben aan elkaars bestaan: een zowel negatieve als positieve verbondenheid. Het lijkt misschien of in dit web van contacten en verhoudingen de toevallige samenloop van omstandigheden een onevenredig grote rol speelt. Maar wie weet is 'toeval' niet anders dan het plotseling voor den dag komen van verborgen knooppunten, waar op het eerste gezicht volstrekt onverenigbare of ongelijksoortige dingen met elkaar verweven zijn.
Wij mogen aannemen dat juist daarom maatschappelijk werkers dit boek met grote interesse zullen lezen en verwerken.
De mensen in dit boek zijn allen in meerdere of mindere mate mengsel van

tegenstrijdigheden, medeplichtig aan wat zij *niet* willen of zelfs verwerpen, wezens van licht en duisternis. Alles vloeit, alles verandert, tijdelijk bepalend is alleen het punt van waaruit men de dingen beschouwt. Hoe meer geneigd tot verkennen en nuanceren, des te moeilijker vindt men een standpunt. Er is geen andere zekerheid dan het paradoxale besef eenzaam betrokken te zijn bij alles en iedereen. Slechts soms, in het geweld van liefde die alle tegenstrijdigheden opheft, bereikt de ene mens de ander . . . misschien.

'de hobbyclub'

De N.V. 'De Arbeiderspers' heeft een nieuwe *AP-jeugdserie* met vijf boeken aan zijn reeksen uit vorige jaren toegevoegd. Als voorbeeld ontvingen wij een exemplaar uit de serie van 1965–1966: 'De Hobbyclub' van Leonard de Vries. Onzes inziens een uitschieter. Illustraties, van J. Sanders, als men maar zelden ziet. Tekeningen die met verschillende aspecten de jeugd zowel als ouderen aanspreken.

arbeidsrecht

Dr. G. F. Fortanier en dr. J. J. M. Veraart: *'Arbeidsrecht'*. Een reeds jaren uitgave van de Stichting voor Opleiding tot Sociale Arbeid te Haarlem. Zesde druk.